

Články

31. 1. 2011 9:59

Michal Mejstřík a Petr Janský: Nepříliš pevné základy

Cesta k úspěchu vede přes inovace, je ale třeba mít na čem stavět.

MAKROEKONOMIKA

Česká republika je v současnosti celkem konkurenceschopnou zemí, částečně i díky nízkým jednotkovým pracovním nákladům. Tyto dříve velmi nízké pracovní náklady však, s výjimkou zpracovatelského průmyslu, rychle rostly – díky tomu, že tempo růstu mezd bylo vyšší než u produktivity práce. Naše vyhlídky do budoucna proto nejsou příliš růžové.

Zjednodušeně řečeno, ekonomové se na konkurenceschopnost dívají jako na schopnost země prodávat zboží a služby v poptávané kvalitě a kvantitě za odpovídající cenu. Pokud tedy nemůžeme konkurovat cenou, nezbyvá nám než zvyšovat kvalitu zboží a služeb v souladu s poptávkou (někdy dokonce i motivovat novou poptávku) a podporovat faktory ovlivňující tento proces. Podívejme se alespoň ve zkratce, proč bychom se měli bát či těšit na to, až se naše země bude porovnávat se světovou konkurencí v dalších dekádách.

Reálný efektivní směnný kurz, který patří do standardního arzenálu ekonomů pro vysvětlování konkurenceschopnosti, v případě koruny roste téměř neustále už od vzniku ČR. Pro pesimistu je to znakem postupného ztrácení konkurenceschopnosti, pro optimistu je to znakem rostoucí kvality života a dohánění Západu. Za náklady pracovní síly, tedy i za naše mzdy, si můžeme koupit v zahraničí více než dříve. Pro realistu vývoj kurzů a mezinárodního obchodu znamená, že nám nezbyvá než se poohlédnout po náhradníkovi relativně levné pracovní síly v roli tahouna české konkurenceschopnosti, protože – jak z analýz mezinárodního obchodu vyplývá – mnohé námi nyní produkováné zboží a služby jsou jiné země schopny vyrobit levněji.

HLEDÁME NÁHRADNÍKA

Reálný efektivní směnný kurz je užitečný ukazatel, protože v jednom čísle zahrnuje vývoj pracovních nákladů a produktivity práce vzhledem k zahraničí, s přihlédnutím k vývoji vlastního směnného kurzu. Ani reálný efektivní směnný kurz ale (podobně jako další užitečné ukazatele) není dokonalý, protože plně neodráží další dimenze konkurenceschopnosti.

Pokud ztrácíme nákladovou konkurenceschopnost, jakými dalšími typy konkurenceschopnosti to můžeme kompenzovat? Rozklíčování této otázky nabízí například Světové ekonomické fórum, které každý rok uveřejňuje Index globální konkurenceschopnosti. Odhlédněme pro účely této analýzy od mnohých dobře mířených kritik tohoto indexu včetně malého vzorku dotazovaných firem, subjektivitu použité metody nebo stereotypu věčných českých stěžovatelů. Zjednodušující předpoklady jsou základní výbavou ekonomů, berme tedy index s rezervou a on nám přiměřeně dobře poslouží pro další analýzu.

Faktory ovlivňující konkurenceschopnost člení index na tři úrovně: základní, efektivní a

inovační. Bez základních podmínek ovlivňujících „extenzivní“ růst kapitálu a práce se jen těžko zvyšuje efektivita nebo rozvíjí inovace. Proto tato základní úroveň, včetně pilíře institucí a pilíře makroekonomické stability, podmiňuje účinnost faktorů v efektivní i inovační úrovni. Naším cílem by tedy mělo být posílit náš převažující rozvojový model, založený z velké části na levné pracovní síle, o větší reálné zapojení inovací.

Jako jeden z prezentačních a analytických nástrojů navrhujeme pyramidu konkurenceschopnosti. Je to pyramida propojená s daty od Světového ekonomického fóra, kterou jsme vymysleli a zpracovali s kolegy z Institutu ekonomických studií (IES) Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy, který se aktivně zapojuje do aktivit NERV nejen přes jeho členy, ale i asistenty.

Nejdůležitější předpoklady konkurenceschopnosti jsou v základních kamenech pyramidy. Inovační faktory, jako například počet vědeckých pracovišť, jsou dlouhodobě podmíněny příznivými stavebními bloky založenými jak na základních faktorech, tak na jejich efektivnosti. Proto je najdeme až ve vrcholu pyramidy. Do určité míry platí toto pravidlo podmíněnosti i v rámci jednotlivých úrovní i pilířů – a také většinou platí, že čím zásadnější ukazatel konkurenceschopnosti, tím blíže je zasazen ke svislé ose v rámci pyramidy.

Výsledky pro Českou republiku vidíte ve zjednodušené pyramidě. Pyramida se všemi indikátory je dostupná na adrese www.petrjansky.cz a podrobná analýza i pomocí pyramidy bude nejspíš součástí zprávy NERV. Tmavší zbarvení ukazatele představuje horší předpoklad pro konkurenceschopnost ve srovnání se světem. Čím je barva světlejší, tím pro nás lépe.

CHATRNÉ ZÁKLADY

Kombinace struktury a tvaru pyramidy s jejím zbarvením nám napovídá hodně o české konkurenceschopnosti. Tmavě zelené Instituce nejsou dobrým znamením pro firmy, které vyžadují stabilní zákony a zdanění pro své investice do dlouhodobých výzkumných a inovačních projektů anebo se bojí retroaktivní daně, jako v případě solární energie. Také to naznačuje, že v Parlamentu je co zlepšovat.

Zajímavá jsou jak jednotlivá relativní umístění, která lze z obrázku rychle vyčíst, tak koncentrace dobrých a špatných ukazatelů v určitých pilířích pyramidy. Relativně málo tmavých oblaků se vznáší v horních patrech pyramidy, nejzamračeněji je bezkonkurenčně dole v institucích. Korupční a podobné ukazatele jsou velmi zamračené a podtrhují tak otázku, jak je možné být konkurenceschopný s chatrnými základy pyramidy konkurenceschopnosti? Jak může kvalitně fungovat například systém veřejných zakázek v rozvoji hospodářství, inovací, vývoje a výzkumu, pokud je velké riziko jeho zneužití?

Tyto otázky plně zodpoví až budoucí vývoj. Každopádně NERV se v následujících týdnech chystá přijít s řadou doporučení, jak pyramidu zesvětlit nejen v základech.

Publikováno v týdeníku Euro, 31.1.2011

Vytištěno: 10.února 2011 v 16.47

Vláda ČR (c) 2009